

TURI TÍMEA

Vonal híján

A TÁRCA MEGSZÓLALÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI
SZÍV ERNŐ *A VONAL ALATT* CÍMŰ KÖTETÉNEK TÜKRÉBEN

„Mostan az egyetemeken a jelentések nélküli szövegekről és szövegtestekről vitatkoznak a szeminarista fiúk és lányok. Ám legyen. Az irodalomnak eme szürke kiskatonája, a tárca, minderről mit sem tud. Neki nem ez a dolga. Neki az a dolga, hogy mindenhez közel legyen. Ő csak napról napra elvérzik a hírszolgáltatás örült harcterein.”

Szív Ernő

Ha arra a kérdésre keressük a választ, vajon hogyan beszélhet egy 20. század végi tárcaíró, Szív Ernőhöz, Darvasi László teremtett szerzőjéhez/figurájához fordulhatunk segítségért. Hiszen Szív első kötete, *A vonal alatt*¹ nem csupán érzékenyen reflektál a tárca hagyományára, de az imitáció lehetetlenségét felmutatva annak megidézhetetlenségét sejteti.

A nosztalgia hagyománya

Mégis mi ez az egyszerre feltámaszthatatlan és halhatatlan tradíció? A tárca megítélésének minden hátránya és előnye a műfaj besorolhatatlanságából adódik. Az újságírás és a szépirodalom határműfajának vizsgálatát ugyanis mindkét rendszer szívesen ítéli a másik hatáskörébe. Mindennek oka a tárca születésének társadalmi körülményeire vezethető vissza: rendszerelméleti szempontból a 19. század második felében a sajtó, azaz a tömeg-médiák alrendszere még nem különült el teljes mértékben az irodalom, azaz a művészet alrendszerétől.² A két alrendszer külön kódokkal rendelkezik (hírérték / nem hírérték, illetve szép / nem szép), mely meghatározza azok valósághoz való viszonyát is. Eszerint míg a sajtó leképezi (ám pont ezzel hozza létre) a hétköznapi realitást, addig az irodalom saját, autonóm, szükségszerűen fiktív világokat hoz létre. E kódok differenciálatlanságából születhetett meg a szűk értelemben vett tárca, ami magyarázatot adhat a műfaj feltámasztására tett Szív Ernő-féle kísérletek realitás-felfogására is.

A feuilletonszerű megszólalás öszvérszerű sajátosságának következménye lehet az is, hogy a sajtóműfaj-elméletek máig nem tudják közmegegyezésszerűen elhelyezni a mű-

¹ Szív Ernő: *A vonal alatt*. Délmagyarország, Szeged, 1994. [Továbbiakban: Szív]

² Tóth Benedek: *Élet és/vagy irodalom. A heti csevegés (tárca) a 19. század elkülönülő sajtórendszerében*. in *Klasszikus – magyar – irodalom – történet. Tanulmányok 2003*. Szerkesztette Dajkó Pál, Labádi Gergely. Tiszatáj Könyvkiadó, Szeged, 2003. 215–230.

fajt,³ miközben az irodalomtörténet legtöbbször elhanyagolja annak vizsgálatát; hiszen már a századforduló irodalmi kritikájában megjelent az azóta is makacs félelem, hogy a napisajtó „felemésztheti az irodalmat”.⁴ Így nem csoda, hogy az újság szerves részévé sem váló Szív-tárcák kritikai megítélését a Darvasi-életművön belüli hozzárendelő tagolás, ha nem a zavart hallgatás jellemzi.⁵

A tárcá kapcsán régóta felmerülő kérdés a tárcaság formai és tartalmi kritériumainak megkülönböztetése is. Már korán felismerték, hogy a közlés helye, tehát a „lap politikai részét” és „könnyű olvasmányait” elválasztó vonal alatti megjelenés önmagában nem elegendő meghatározás;⁶ Ernst Eckstein szavaival a „tárcaszerű előadásmód” lényege a „szubjektivitás átcsillanása”.⁷ Mindehhez igencsak közel áll Szív Ernő programja is, amely szerint a tárcának „az a dolga, hogy mindenhez közel legyen”,⁸ rávilágítva, hogy az újságírás számára túl irodalmi, az irodalom számára túl zurnaliszta beszédmód egyaránt túl személyes mind az élmények tárgyiasítását vagy fikcionalizálását elváró irodalom, mind a vonal felett objektív és hírérték alapján szerveződő megszólalásokat elváró újságírás számára. Ezt a hagyományt idézi meg *A vonal alatt* gesztusa is, amennyiben a sajtótechnikai eljárást a műfaj inherens jellemzőinek metaforájává teszi egy olyan korban, melyben a vonal ismerete már nem támaszkodhat kortárs tudásra.⁹

A műfaj utáni nosztalgia¹⁰ ugyanakkor olyan tarthatatlan feszültséget teremt a tárcaszerű megszólaláson belül, hogy az kikerülhetetlenül csak az irodalmi felé történő elmozdulással oldható fel: a Szív Ernő életművében megfigyelhető elmozdulás (a tárcától a tár-

³ A *Sajtókönyvtár* sorozat *Műfajismeret* tankönyve (Sajtóház Kiadó, szerkesztette Bernáth László) annak ellenére nem foglalkozik a tárcá műfajával, hogy a sajtóműfajok felosztásának irodalmi örökségéről beszél. Egy főiskolai jegyzet (Arany Lajos: *A hírtől a tárcáig*. Kőlcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen, 2001.) pedig a tárcát az „irodalmi(!) műfajok” között tárgyalja, mint „aktuális, könnyed hangvételi, szellemes, irodalmi igényű írásmű – az apró, vázlat-szerű „szösszenettől” a novelláig”. A tárcá ilyen szempontú vizsgálódása a műfaj erejének hatástalanítása, az irodalom terébe történő nivelláló erejű száműzetése.

⁴ Dobos István: *Alaktan és értelmezéstörténet. Novellatípusok a századforduló magyar irodalmában*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1995. 203.

⁵ A zavart hallgatás regisztrálását lásd: Szilasi László: *Jánoskám, egyetlenem – mégis oly sokféle. Darvasi-trilógia, ráadással*. in Hárs Endre–Szilasi László: *Lassú olvasás*. deKON-KÖNYVek 7. Ictus és Jate Irodalomelméleti Csoport, Szeged, 1996. 61.

⁶ Szomaházy István: *Az újság. A hírlapírás műhelyéből*. Pesti Napló, Budapest, 1893. 39–52.

⁷ Ernst Eckstein: *Beträge zur Geschichte des Feuilletons*. Leipzig, Verlag von Johann Friedrich Hartknoch, 1876. 9.

⁸ Szív 10.

⁹ A *vonal alatt* írásainak elsődleges megjelenést biztosító *Délmagyarország* általában kerettel választja el tárcáit az újság többi részétől. A nagyobb presztízsű *Élet és Irodalom Tárcatár* rovata pedig, amelynek szintén állandó szerzője Szív, éppoly formálisan használja a vonal nyomdai eljárását, amennyire formálisan a tárcá szót a benne megjelenő novellisztikus írások megnevezésére.

¹⁰ A Szív-tárcák nosztalgikus mivoltának elemzésére többen kitértek (Kovács Eszter: *Szív Ernő prózájáról*. Jelenkor 96–102., Mikola Gyöngyi: *Az esendőség műfaja*. Szív Ernő tárcáiról. Üzenet 1999. 9–12.), rávilágítva arra is, hogy Szív a századfordulós hírlapíró mára idealizált képét idézheti csak fel, miközben a Szív által visszavágyott tárcá-hőskor is már eleve nosztalgikus volt.

canovella, az újságközléstől a kötetközlés felé) így párhuzamosan képezi le a 19. század végi folyamatokat, melynek képe már *A vonal alatt* narratívájából felfejthető.

Az álnévhasználat lehetőségei

Láthattuk, a tárca beszédmódjának hagyományos elvárása a szubjektivitás átcsillanása. Mindez éppoly furcsa feszültségben áll a tárca szintén tradicionális álnévhasználatával, mint amennyire annak egyenes következménye. S mivel a különböző tárcaírói programok szerint a tárca feladata éppen az, hogy közel kerüljön a világ dolgaihoz, a közelség elérésére tett kísérletek Szív írásaiban is csak önmaguk kudarcaiként jelenhetnek meg.

A tárcaíró álnévhasználatának normatív tradíciója ugyanakkor azt is megmutatja, hogy az álnév önálló szerzőt teremt. Valós és fiktív szerző különbségét láthatjuk abban, hogy egy álnévhez több szerző is tartozhat (nemcsak Kecskeméthy Aurél, de Mikszáth Kálmán is írt Kákay Aranyos név alatt), míg egy szerző több álnevet is működtethet (gondoljunk Ágai Adolf számtalan álnevére). Szív viszonylagos függetlensége Darvasitól ugyanakkor jól látszik abban a tárca önértékeire vak '94-es elemzésben is, melyben a minőségi írásra képes Darvasi és a felületes, mindent azonnal publikálni akaró „vidéki hírlapíró” közti kapcsolat „két Én, két művészi gondolkodásmód közti feszültségként”,¹¹ sőt, szinte harcként jelent meg. De akárhogy is tekintünk e viszonyra, Szív világában – a Kosztolányi által jegyzett Esti-szövegekkel ellentétben és a fent idézett tárcaelődökhöz hasonlóan – nincs helye egy a Darvasi nevével fémjelezhető felettes (elbeszélő) énnel.¹² Még akkor sem, ha a szövegek világában központi jelentőségű az autografikus elemek imitációja. E sajátosan fiktív tér tehát csak úgy tud közel kerülni a dolgokhoz, amennyiben az általa elérni kívánt reáliák is e fiktív tér részeseként teteleződnek – így válhat Baka István amúgy saját maga által teremtett alteregója, Bakó András a Szív-tárcák szinte második főszereplőjévé.

Darvasi/Szív álnévhasználatára ugyanakkor nem csupán tünete a szerzőhalál (mára közhelygyanús) jelenségének, de sajátos reakció is arra. Ebből a szempontból „az álnevek valóságos tobzódása”, melyet a '90-es években megfigyelhetünk, „egyszerre provokálja szűnni nem tudó laikus kíváncsiságunkat az iránt, hogy ki rejtőzik a szöveg mögött, és mutat rá a szerző hiányára, arra, hogy akivel a szövegeket olvasva találkozni vélünk, mindig a szöveg konstrukciója, terméke (is)”.¹³ Nemcsak arról van tehát szó, hogy az álnév álruha volna, mely alatt egyéb (zsurnaliszta vagy szépirodalmi) szövegek közé becsempészhető valami közvetlen, miközben a személyesség éppen fikcionalitásából, azaz megcsináltságából adódóan veszíti el mímelte naivitását. A szerző halála utáni korban ugyanis *A vonal alatt* úgy próbálja feltámasztani az író mítoszát, hogy a fikció terébe vonja azt, oda tehát, ami egyedül maradt neki, hiszen a szerző Szív Ernő írásainak csak úgy lehet a szereplő Szív Ernő a főhőse, hogy mindketten fiktívek maradnak. Így válik fontossá a kötetbe

¹¹ Bán Zoltán András: *Fejgép. Darvasi Szív Ernő*. Beszélő, 1994. november 10. 46.

¹² Vö. „Szerző és szereplő neve itt végső soron megegyezik, [...] kizáródott a valóság és csakis a fikció van, azaz azonosíthatom a szerzőt és a szereplőt (Szív Ernőt és Szív Ernőt), de ez még nem jelenti azt, hogy bármelyikük, vagy akár mindkettő, azonos lenne a valóságos szerzővel (tehát Darvasi Lászlóval).” Kovács 98.

¹³ Gács Anna: *Miért nem elég nekünk a könyv*. Kijárat Kiadó, Budapest, 2002. 125.

rendezett tárcák narratívája, melynek nem csupán az autografikus elemek átemelése és azoknak a felismerhetetlenségig való torzítása, de gyakran mindezeknek újra a – fikció terén belül megképzett – valós referenciával való szembeállítás lesz a tétje.

Tárca. Kötet?

A *vonaltól*-ról szóló beszédben elkerülhetetlen hangsúlyozni, hogy tárcák kötetben megjelent gyűjteményéről és nem újságközlések sorozatáról szólunk.¹⁴ A tárcakötet ugyanis a médiumváltás olyan radikális gesztusát hajtja végre, mely elengedhetetlen a tárca műfajának szépirodalmi legitimációja, lehetséges kanonizációja felé. Érdekes ugyanakkor, hogy bár az újságbeli publikáció gyakran identikus jellemzője a tárcának magának, a begyakorlott kritikai rutin – melynek könnyebbségét ezen elemzés is követi – legtöbbször kötötté rendezett egységet elemez. Már maga a magyar tárca kifejezés is e paradox helyzetben született: először Greguss Ágost említette Ágai Adolf kötötté gyűjtött tárcáinak előszavában.¹⁵ Mintha a tárcának irodalomká kellene válnia ahhoz, hogy eleve tárca lehessen.

A tárcakötet ugyanakkor kiemeli a tárcát az alól a – hogy a lassan jelentését veszítő metaforánál maradjunk – vonaltól, ami létét addig meghatározta. Így míg az újságban túlságosan irodalmi tárcának a valós referenciát képviselő egyéb szövegek alkotják környezetét, addig a kötetbe rendezés kiemeli az efféle szöveget az alól az – akár valós, akár képletes – vonaltól, mely az újság többi részétől el is választotta azt, miközben az irodalmi szövegek közé kerülve számolnia kell a zsurnalizmus vádjával.

Mégsem tartom fontosnak legitimálni a tárcakönyv műfaját, mivel úgy sejttem, nincs rá szüksége. Amit viszont a kötetben összegyűjtött tárcák igényelnek, az az olyan autentikus megközelítési mód, mely nem sajátítja ki sem a szépirodalom, sem az újságírás szempontjait, sokkal inkább ötvözni próbálja a kettőt. Annak ellenére, (sőt, talán pont az okból), hogy Szív tárcadefiníciója az irodalom(elmélet) és a zsurnalisztika megközelítését egyaránt illegitimnek nyilvánítja: „Mostan a egyetemeken a jelentések nélküli szövegekről és szövegtestekről vitatkoznak a szeminarista fiúk és lányok. Ám legyen. Az irodalomnak eme szürke kiskatonája, a tárca, minderről mit sem tud. Neki nem ez a dolga. Neki az a dolga, hogy mindenhez közel legyen. Ő csak napról napra elvéri a hírszolgáltatás őrrült harcterein”.¹⁶ Eszerint a tárca valami az újságírás terébe került eredendően irodalmi, mely az irodalom(elmélet) számára túlságosan élő, az újság számára azonban túlságosan halott, hiszen a hírvettség meggyilkolja azt. Ugyanakkor alapvető tévedésnek tartom az idevágó beszédes ítéletet, mely szerint Szív ezzel a tárcát be- és elhatároló gesztusával „az esztétikai diskurzuson kívül szeretne maradni”.¹⁷ Szív szövegeinek szándéka ugyanis ezen idézet fényében is mintha az lenne, hogy egyszerre belülről (mint irodalmi szöveg) de kívülről is

¹⁴ Lásd a „tárcakötet több mint tárca” beszédes megállapítását. Árpás Károly: *Inkarnációk kora – Szív Ernő története (A vonaltól)*. in uó: *Két csengetés között (egy irodalomtanár kísérletei)*. Bába Kiadó, Szeged, 2003. 365.

¹⁵ Greguss Ágost: *Porzóhoz*. in: *Porzó tárcza-levelei*. Budapest, Athenaeum, 1877, 5–16.

¹⁶ Szív 10.

¹⁷ Berta László: *Szív Ernő: Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt?* Új forrás, 1998/3. 56–59.

(mint sajtótermék) csendes ellenállásban felforgató erejűvé váljon az irodalomra nézve. (Ugyanígy az újságírással nézve is, csak ott a külső és belső dimenziók értelemszerűen felcserélődnek.) *A vonal alatt* szövegeinek kötet elején bejelentett igénye eszerint leginkább az, vajon hogyan lehet közel kerülni a dolgokhoz, közel kerülhet-e egyáltalán az írás az „élethez”, semminthogy – bár ezzel összefüggésben – miként tarthatja magát távol, ám csöppet sem az esztétikumtól (hiszen Szív állandóan, még ha ironikusan is, de esztétizál), hanem mindentől, ami intézményesített: az intézményesített irodalomértelmezéstől tehát éppúgy, mint az intézményesített hírszolgáltatástól.

Élet? Irodalom!

Ám kicsoda az, aki egyszerre akarja látni a „világ dolgait”, és egyszerre akar az intézményesített megközelítésmód(ok) számára megközelíthetetlené válni? A láthatatlan szerző, Darvasi László? A megfoghatatlan alteregó, Szív Ernő? De melyik Szív az „igazi” Szív? Az egyes szám harmadik személyben megszólaló, a kötetet szerzőként jegyző Szív Ernő? Vagy a Szív Ernő szövegeiben főszerepet játszó figura és novellahős Szív Ernő?

A vonal alatt szövegeiben megnyilvánuló eme alapvető kettőséget nagyon nehéz olvasás közben tudatosan észrevenni, az elbeszélői hang áttetszősége miatt egyetlen Szív-figurát érzékelünk.¹⁸ Részből ez a jelenség okozhatja azt a dilemmát, hogy sokszor nehéz eldönteni, *A vonal alatt* tárcai naivak vagy álnaivak-e. Ám csak akkor lehet az az ítéletünk, hogy e szövegek „gyötrően reflektálatlanok, illetve az írói reflexió közhelyes bölcselkedésbe fordul át”,¹⁹ ha összekeverjük a szereplő és az elbeszélő Szív (ál)naivitását, és nem ismerjük fel az ebből fakadó iróniát. Hiszen a reflexiók tárgyú naivitása néhol épp a reflexiók lehetetlenségére adott néma utalásokként olvashatók.

De maradjunk annál, mit is tudunk meg Szív Ernő tárcaiból Szív Ernőről, ki ő és mit csinál? „A hírlapíró a vonal alatt él”,²⁰ állítja a címadó szöveg, ám sejtethető módon ez az író írásával megfeleltető azonosítás a tárcaíróra vonatkozik. A hírlapíró kifejezés mégoly következtelen használatát ugyanakkor igen alkalmas a tárca diffúz (a 19. század közepétől talán az 1920-as évekig terjedő) múltjának megidézésére.

Szív tárcaírói státusza a szerkesztőségben (azaz a redakcióban) igencsak kiváltságos: „egy tárcaíró kivételezett személy, [...] ezért Szív Ernő többet megengedhetett magának, mint más hírlapírók, akik becsületesen és alázattal írnak a személytelen tudósításokat, az információkat, a kishíreket [...] egyszóval azok a kollegák, akik a hírlapírás leglényegét tették nap mint nap”.²¹ Eszerint a tárcaíró is hírlapíró, csak nem a hírlapírás leglényegét tevő, többek között azért sem, mivel ő nem megy ki eseményre – azaz nincs vagy másmi-lyen kapcsolata van a valósággal. Ebben nagy szerepet játszik az, hogy a hírlapíró Szív a viszonyt sohasem tisztázva szépíró is egyben (*Miért olvas az író?, Szív Ernő bosszúja, Magyarország legrosszabb írója, Szív Ernő és egy másik író, A vers helyzete, Színházban, Szív Ernőből karácsonyi ajándék lesz, István*), ezáltal is megidézve azt a századfor-

¹⁸ Innen túlmutató kérdés, hogyha egyként is tekintünk e két Szív Ernőre, miként tekintünk azok szövegeire?

¹⁹ Mészáros Sándor: *Darvasi (műfaj)váltásai*. Nappali Ház, 1995. 2. szám 77–83.

²⁰ Szív 10.

²¹ Szív 23.

dulós figurát, akinek személyében az író és az újságíró egyszerre ölthet testet.²² Akárhogy is: egy objektív újságíró távolságtartó a világgal, Szív Ernő viszont, talán épp a közelség programjából adódóan, állandóan belekeveredik. A kérdés azonban mégis az: hogyan tudja megvalósítani a kötet elején bejelentett közelség programját?

A kötet szinte regényszerűvé növekvő narratívája sajátos választ ad minderre. *A vonal alatt* szövegeiben olvasók, régi ismerősök, ismeretlenek és hozzájuk hasonló földöntúli lények keresik fel Szív Ernőt, hogy beszéljenek hozzá, kérjenek tőle valamit, ám Szív a lehető legritkábban válaszol, a lehető legritkábban cselekszik. Vendégei a legtöbbször valamilyen formában épp szöveggé akarják önmagukat tenni (*A vers helyzete, És a téma hához jön, Matildka verse, Szív Ernőből karácsonyi ajándék lesz, Károlyka, István*), Szív azonban felemás módon tesz eleget ezeknek a kéréseknek. Mintha ezek a figurák a szereplő-Szívvel szeretnék magukat megírtni, ehelyett azonban az elbeszélő-Szív írta meg őket. Általában ugyanis épp a szereplő-Szív hallgatása vagy a párbeszédekben csak a másik szavait ismétlő megnyilatkozásai teszik lehetővé azt, hogy a hozzá beszélő emberek fecségein keresztül azokról sokkal inkább a „valós”, semmint az általuk vágyott kép jelenjen meg.²³ Így az sem csoda, ha a szereplő-Szív sem az, akit általában a vele „valós” kapcsolatba kerülők látni szeretnének. *A vonal alatt* visszatérő motívuma Szív identitásának kétségbevonása: Szívet általában másnyennek hiszik, mint amilyen (*Egy nap eltűnik, A vers helyzete*), másnak hiszik, mint aki (*Zoltán, egyetlenem!, Temetőben*), nem nézik annak, aki (*Titkos kiküldetésén*²⁴, *Szív Ernő és az éjszaka*) vagy csak egyszerűen hazugságnak ítélik szavait.

Nem csoda, ha a kötet egyik utolsó tárcája, a *Szív Ernőtől megvonják a bizalmat* a következőket ismeri be: „a világ nem szereti, ha minden kiderül róla. [...] Ezért amennyiben a világ diktátor, úgy a hírlapíró forradalmár”. Szív Ernőből azonban „bukott forradalmár”²⁵ lesz. „Ő pedig a világ hányszor és hányszor odasündörgött Szív Ernőhöz, rimázkodott neki, hogy írja meg ezt vagy amazt, és Szív Ernő rendre megírta ezt is meg amazt is. A világ azonban hálátlan volt. A világ folyton szemrehányást tett neki, már hogy ő nem is olyan, ahogy Szív Ernő megírta, meg nem is úgy történt, és Szív Ernő hiába bizonygatta, hogy éppen olyan a világ, és épp úgy történt, ahogyan az közre lett adva.”²⁶ (Itt kell megjegyezni: az Úristen mellett talán a világ a leggyakrabban használt szó/fogalom Szívnél. Ez különösen érdekes, ha épp közel akarunk kerülni a dolgokhoz.)

A *Szív Ernőtől megvonják a bizalmat* című írásnak szerves folytatása a *Szív Ernőt be akarják tiltani*, mely tárca finálészerű zárata a tárcakönyvnek, mely valóban szerves

²² Hasonlóan Cholnoky Viktorhoz, akinek személyében a (tudományos) újságíró és a (művész) író egyszerre működhet. Szajbély Mihály: *Ch[olnok]y [Viktor], az újság[ot]író [író]*, in uő: *Álmodói*, Magvető, Budapest, 1997. 122–141.

²³ Szív párbeszédei könnyen felidéznek Esti Kornélnak a bolgár kalauzzal folytatott párbeszédét, amennyiben Szív látogatói sem veszik észre, hogy a párbeszéd látszata közben egy néma társ előtt monologizálnak.

²⁴ Az újságközlésben még *Szív Ernő arca* címmel megjelent tárca alapszituációja – sok más tárcával együtt – vérszen emlékeztet az Esti Kornélt felkereső sorsüldözött özvegyvel való felemás párbeszédre, mikor az özvegy olvasmányélményeinek idealizált Esti-képe és Esti saját magáról alkotott véleménye tér ki az azonosítás lehetősége elől.

²⁵ Szív 172.

²⁶ Szív 175–176.

egésszé teszi azt.²⁷ Egy tárgyalóteremben vagyunk, ahol az eddig felvonultatott írás valamennyi szereplője Szív Ernőt vádolja, hogy becsapta, megkárosította, kijátszotta, hogy írásaiban túl személyes (!) volt.²⁸ S Bár Szív eddig sem volt ontológiaiul valami biztos pont, a kötet utolsó előtti tárcájában teljes mértékben megtörténik – még ha mások által is – a szívernőség totális behelyettesíthetősége. „– Azt javaslom bíró úr, hogy tiltsuk meg ennek az embernek, hogy Szív Ernő legyen!”, hangzik az ügyész vádja, „hiszen Szív Ernő akárki lehet.”²⁹

Az ítélet a szövegben azonban nem hangzik – talán nem is hangozhat – el. Mi hogy döntenénk? Ha Szív Ernőt egy olyan tárcaírói nyelvi automatizmusnak gondoljuk el, melyet bárki mozgósíthat, mondjuk az oly sokszor áldottként idézett honorárium érdekében, akkor az ügyésznek igaza lehet. De ha elfogadjuk, hogy a tárcaírás a lehető legszemélyesebb (egyszerre irodalmi és sajtó-) műfaj, s ezért talán mégsem olyan tükröz, ahogy azt Szív remélné (de nem is olyan, amilyenek vendégei szeretnék), akkor azonban be kell látnunk, hogy Szív: pótolhatatlan.

Az ítélet, mint mondtam, elmarad. Ám az ív, amit a kötet leírt, a dolgokhoz való közel kerülés igényétől a valóság megragadhatóságának kételyéig vezetett. Bebizonyosodott, hogy a tárcaíró a világ lakmuspapírja nem, csak a valóság parazitája tud lenni. Ám ha ez a tárcaíró el akarja kerülni a valóság közelgő szemrehányásait, egy lehetősége marad csupán: munkáját az irodalom kódjai alapján kell értelmeznie.

Végtelen párhuzamosok

A vonal alatt narratívája ugyanakkor párhuzamos két másik narratívával is, melyeknek egyaránt részese. Hiszen – bármilyen kockázatos egy még igencsak folyamatban lévő oeuvre-ről beszélni – úgy tűnik, előrebocsátotta az eddigi Szív-kötetek történetét annyiban, amennyiben a Szív Ernő név alatt megjelent *Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt?*³⁰ de leginkább az *Összegyűjtött szerelmeim*³¹ című könyvek írásaiban a tárca hibrid beszédmódját egyre inkább felváltják az irodalom automatizálódott fiktív játékaik. E folyamat jelenlegi végpontja szerint Szív hangja „csupán” egy alkalmazott stíluselémmé válik Darvasi László szövegeiben, hiszen a legutóbbi Szív-kötet véleményem szerint a *Titokzatos világválogatott*³², melyet csak egy igen vékony vonal választ el az *Összegyűjtött szerelmeim* téma-variáció-improvizáció szerkezetétől. Szív Ernő halála: nyelvezetének feloldódása, alkalmazott felhasználása a Darvasi László szerzői név alatt.³³

²⁷ A tárca összefoglaló jellegét mutatja, hogy ez alapján készülhetett a *Szív Ernő estéje* című színdarab (bemutatva: Debrecen, 1995) és rádiójáték (Magyar Rádió Rádiószínháza, 2001).

²⁸ Szív Ernő figuráján keresztül így a tárca műfaját is perbe fogják. Ehhez érdekes adalék, hogy a tárccal rokon rajz műfaját az 1880-as években P. Szathmáry Károly éppen egy *Rajz úr az esküdtszék előtt* című pamfletben vádolja be. Említése: Dobos 199.

²⁹ Szív 181.

³⁰ Szív Ernő: *Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt?* Jelenkor, Pécs, 1997.

³¹ Szív Ernő: *Összegyűjtött szerelmeim*. Magvető, Budapest, 2003.

³² Darvasi László: *A titokzatos világválogatott*. Magvető, Budapest, 2006.

³³ Ám a tény, hogy egy életművön belül hosszú távon csak nehezen tűnik fenntarthatónak ez a fajta beszédmód, nem jelenti azt, hogy az irodalmi (és nem csak irodalmi) szövegek között ne lenne mindig újra és újra életképes. Hiszen a kommunikáció rendszerében nem csak mindig újabb és

A *vonal alatt* ugyanakkor pontos képet ad a tárca történetének narratívájáról is anynyiban, amennyiben megmutatja, az újságírás tagadhatatlanul automatizálódott írásmódja hogyan változhat esztétikai értéket képviselendő szövegszervező elvvé, az eredendően kettős beszédmód feladásában a fikcionális hogyan gyúri maga alá a vágyott realitást, vagy fokozhatatlan elnagyoltsággal: az életből hogyan (nem) lesz irodalom.

Vonal a vonal alatt

Bár Szív szerint a vonal alá nem lehet több vonalat húzni, mégis megkísérlem. A *vonal alatt* tárcái ugyanis metatárcák: bár a világ dolgaihoz szeretnének közel kerülni, a tárcáiról mégis saját élete foglya marad: a publikálás részletei, a honorárium, a redakciós élet köti le a figyelmét. S mindeközben, mint láttuk, állandóan kísérletet tesz a tárca műfajának meghatározására. Ezek a definíciók azonban éppoly megfoghatatlanok, (ál)metaforikusak, (ál)naivak, mint Szív és szövege maga. Szív önmagának tartja fenn a tárcáról szóló beszéd autentikus lehetőségét. Mindaz, amit az előző oldalakon leírtam, *A vonal alatt* Szív Ernőjét mélységesen hidegen hagyná, hiszen szándéka szerint már ellenállóvá tette a tárcát a mások számára történő értelmezéssel szemben – ami természetesen csakis félreértelmezés lehet. Kikerülhetetlen paradoxonok: ha elemzéssel sikerült közel kerülni a Szív-szövegekhez, az e tárcákra nézve szomorú, hiszen azok olyannyira szeretnének a nem tárcaszerű megközelítések számára megközelíthetetlenek maradni. Ha pedig sikerült bebizonyítom, hogy *A vonal alatt* nemcsak jó, de fontos szöveg is, az saját megszólalásomat nem csak nevetségessé, de feleslegessé is tette egyúttal.

újabb szépírókat kísért meg, de a publicisztikai műfajok között is sajátos változásokon átmenve él tovább a gonzoszerű megszólalásokban, sőt, a blogok világában is.